

КАДРОВА РОБОТА В ОРГАНАХ ВНУТРІШНІХ СПРАВ, ТРУДОВЕ ПРАВО, ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

УДК 341

С. В. БУРАК,

юрисконсульт КЗ ЛОР «Госпіталь інвалідів війни та репресованих ім. Ю. Липи»

ПРАВО НА СВОБОДУ ОБ'ЄДНАНЬ У МІЖНАРОДНОМУ І ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ТРУДОВОМУ ПРАВІ

Подано характеристику права особи на свободу об'єднань, його елементів, а також шляхів реалізації цього права. Досліджено поняття об'єднання, його закріплення в міжнародних і європейських актах. Зазначено підстави для обмеження реалізації цього права. Зроблено висновок, що обмеження реалізації цього права на національному рівні можливе лише у відповідним законодавством.

Ключові слова: трудове право; європейське трудове право, права людини; свобода об'єднань, захист трудових прав.

Право на свободу об'єднань є одним з основоположних у системі прав і свобод як у міжнародному праві, так і в європейському трудовому праві.

Особи, які володіють індивідуальною свободою, мають право об'єднуватися у спілки, асоціації та інші форми об'єднань. Свобода на об'єднання є фактором досягнення соціальної справедливості. Вона надає можливість організаціям працівників і роботодавців захищати інтереси своїх членів. Також, свобода на об'єднання є необхідною умовою трипартизму, що є основою діяльності Міжнародної організації праці та європейських інститутів в галузі трудового права [1, с. 129, 130]. Свобода об'єднання є одним із чотирьох основних принципів у сфері праці, які були закріплені в Женевській декларації МОП основних принципів та прав у світі праці 1998 р.

Ця проблема досліджувалася як у контексті загальних прав людини, так і в контексті права на об'єднання у профспілки. Проблеми свободи асоціацій присвятили свої дослідження Д. К. Бекашев, К. Д. Крилов, Н. Л. Лютов, В. Н. Пронькін та інші науковці. Однак поза увагою вказаних дослідників залишилися питання змісту цього права, а також гарантій його захисту.

Завданням статті є дослідження правової природи права на свободу об'єднань, його зміст, а також основні форми реалізації цього права.

Усі міжнародні акти, що закріплюють право людини на об'єднання, а також свободу об'єднання, можна поділити на дві групи. До

першої групи належать акти, які закріплюють право людини на об'єднання для реалізації та захисту своїх прав та інтересів. До другої групи віднесемо ті акти, які закріплюють право працівників на об'єднання для захисту своїх соціально-економічних і трудових прав, зокрема, на об'єднання у профспілки.

Право особи на свободу об'єднання вперше було закріплене у Загальній декларації прав людини 1948 р. Відповідно до ст. 20 Загальної декларації кожна людина має право на свободу мирних зібрань та асоціацій. Вказана норма конкретизується у ст. 23 Декларації, де зазначено, що кожна людина має право створювати професійні спілки і входити до професійних спілок для захисту своїх інтересів. У подальшому в рамках ООН ці положення Загальної декларації прав людини дістали свій подальший розвиток і закріплення в Міжнародному пакті про громадянські і політичні права та в Міжнародному пакті про економічні, соціальні й культурні права 1966 р.

У ст. 8 Міжнародного пакту про економічні, соціальні й культурні права 1966 р. закріплено норму про те, що держави, які беруть участь у ньому, зобов'язуються забезпечити:

– право кожної людини створювати для здійснення і захисту своїх економічних та соціальних інтересів професійні спілки і вступати до них на свій вибір за єдиної умови додержання правил відповідної організації. Користування зазначеним правом не підлягає жодним обмеженням, крім тих, які передбачаються законом і які є необхідними в

демократичному суспільстві в інтересах державної безпеки чи громадського порядку або для захисту прав і свобод інших;

– право професійних спілок утворювати національні федерації чи конфедерації і право цих останніх засновувати міжнародні професійні організації або приєднуватися до них;

– право професійних спілок функціонувати безперешкодно без будь-яких обмежень, крім тих, які передбачаються законом і які є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах державної безпеки чи громадського порядку або для захисту прав і свобод інших;

– право на страйки за умови його здійснення відповідно до законів кожної країни.

При цьому обмеження цього права також можливі лише за умови встановлення їх законом для працівників адміністративних органів, збройних сил і поліції.

В Європейському трудовому праві право на свободу об'єднання закріплене в Європейській соціальній хартії 1961 р., яку було переглянуто в 1996 р. Це право зазначене серед основоположних соціальних прав. Стаття 5 зазначеної хартії передбачає право працівників і роботодавців на створення місцевих, національних або міжнародних організацій. Вони можуть створюватися для захисту своїх економічних і соціальних інтересів та вступати у такі організації з метою забезпечення здійснення або сприяння здійсненню свободи працівників і роботодавців. В Хартії міститься застереження, що національне законодавство жодним чином не обмежуватиме цю свободу та не використовуватиметься для її обмеження. На відміну від двох Міжнародних пактів про громадянські й політичні права, а також про економічні, соціальні і культурні права 1966 р. де зазначені обмеження застосування цього права для визначених категорій осіб, у Хартії зазначається, що законами визначається об'єм застосування цього права щодо поліції та збройних сил.

Право на свободу об'єднань з іншими особами, включаючи право створювати профспілки та вступати в них для захисту своїх інтересів передбачено також і Європейською конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. У конвенції зазначається, що здійснення права на свободу об'єднань не підлягає жодним обмеженням. Такі обмеження можливі лише у випадку, якщо вони встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі або

для захисту прав і свобод інших осіб. Також законом можна встановити обмеження на здійснення цих прав особами, що входять до складу збройних сил, поліції чи адміністративних органів держави.

На виконання норм цієї Конвенції у 1994 р. було створено Європейський Суд з прав людини, юрисдикція якого поширюється на усі держави, які підписали відповідний протокол до Конвенції, і завданням якого є забезпечення виконання державами-учасниками Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод і протоколів до неї. Діяльність зазначеного суду є не тільки гарантією реалізації основних прав людини, але є й формою захисту цих прав, оскільки будь-яка особа, неурядова організація або група осіб можуть подати заяву про порушення державою їх прав, зазначених у Конвенції або протоколах до неї. Єдиною умовою правомірності звернення особи до Європейського Суду з прав людини є використання всіх національних засобів захисту відповідно до загальноновизначених норм міжнародного права і звернення до суду впродовж шести місяців від дати прийняття остаточного рішення.

Серед основних європейських договорів, які закріплюють гарантії у сфері свободи об'єднань, необхідно також зазначити Хартію Співтовариства про основні соціальні права працівників від 9 грудня 1989 р. У хартії підкреслюється, що роботодавці та працівники в Європейському співтоваристві мають право на об'єднання з метою створення за своїм вибором професійних організацій та професійних союзів для захисту своїх економічних і соціальних інтересів.

При цьому хартія проголошує не тільки право на об'єднання, але й закріплює гарантію добровільності такого об'єднання. У Хартії закріплено, що кожний роботодавець і кожний працівник мають свободу вступати або не вступати в подібні організації, не зазнаючи внаслідок цього будь-яких персональних або професійних збитків.

Обмеження цього права у відповідності з Хартією можуть встановлюватися національним законодавством і стосуватися збройних сил, поліції та цивільної служби.

Поняття «свобода об'єднань» і «свобода асоціацій» в літературі використовуються як синоніми [2]. З такою позицією важко погодитися. Якщо аналізувати відповідні конвенції МОП, а також акти Європейського Союзу, то побачимо, що в них оперують терміном «свобода об'єднання». Наприклад, конвенція МОП

№ 48 від 1948 р. «Про свободу об'єднань і захист права об'єднуватися в профспілки» передбачає право працівників і роботодавців створювати профспілки без будь-яких обмежень. Тому підтримуємо висловлену в літературі думку про те, що термін «свобода об'єднання» є ширшим, ніж термін «свобода асоціацій» і стосується в першу чергу об'єднання осіб [3; с. 188].

Є. В. Краснов зводить право працівників на об'єднання лише до права створювати за своїм вибором професійні об'єднання або профспілки для захисту економічних і соціальних інтересів [4, с. 96]. Однак це право, на нашу думку, є значно ширшим. Серед форм реалізації цього права можна виділити: право на створення об'єднання, право на вступ до таких об'єднань, право на діяльність у цих об'єднаннях. Однією з гарантій реалізації цього права є право особи не створювати такі об'єднання і право не вступати в них без можливих негативних наслідків для особи.

При цьому свобода реалізації цього права виражається в тому, що в законодавстві та практиці його застосування не містяться відмінності стосовно осіб, які є членами таких об'єднань і які в них не вступили. Також складовою частиною права на свободу об'єднань має бути свобода вибору організацій для вступу в них.

У літературі також виділяють інші складові елементи цього права. Зокрема, право вільно обирати своїх представників, заборона втручання держави в діяльність об'єднання [5, с. 226].

Також створення таких об'єднань не повинно бути дозвільним, а лише заявочним. Законодавством має передбачатися заявочний принцип їх легалізації.

У цьому випадку заслуговує на увагу позиція Європейського суду з прав людини, який у рішенні у справі Корецький та інші проти України від 3 квітня 2008 р. зазначив, що відмова національних органів державної влади надати статус юридичної особи об'єднанню громадян є втручанням у право заявників на здійснення права на свободу об'єднання [6].

Заявникам було відмовлено у реєстрації громадського об'єднання під назвою «Громадянський комітет за збереження дикої (корінної) природи Березняків» у зв'язку з тим, що положення статуту не були приведені у відповідність до національного законодавства. Зокрема, у статуті не було зазначено статус

Громадянського комітету; положення щодо представництва Комітету в інших містах України суперечило положенню про те, що діяльність Комітету поширюється на територію міста Києва; статут передбачає дві мети Комітету замість однієї мети й завдань; на Виконавчу дирекцію Громадянського комітету було покладено господарські функції, тоді як стаття 24 Закону України «Про об'єднання громадян» передбачала, що об'єднання громадян може здійснювати господарську діяльність шляхом створення госпрозрахункових установ; положення про те, що Громадянський комітет може вести видавничу діяльність, та положення про те, що членами Комітету можуть бути волонтери, суперечить положенням зазначеного Закону. Також заявники не врахували всіх виправлень до тексту статуту й додали до заяви копію документа про сплату реєстраційного збору, тоді як законодавством передбачено подання оригіналу цього документа.

У зв'язку з цим Європейський суд з прав людини вважав, що відмова державного органу у реєстрації об'єднання порушує ст. 11 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, якщо це не викликано інтересами національної безпеки, або іншими, які передбачені конвенцією.

Можна виділити наступні критерії об'єднання: добровільний характер; спільна мета створення і діяльності; внутрішня організованість [7].

Усі працівники мають право вільно створювати свої організації або вступати в них. Організації надають важливі послуги своїм членам: від соціальної допомоги до представництва на різних рівнях суспільства. Об'єднання працівників в організацію дозволяє їм встановити збалансовані відносини зі своїм роботодавцем [8, с. 186]. Це створює механізм для ведення переговорів про справедливую оплату праці, створення належних умов праці, узгодження інтересів працівників і роботодавців.

Таким чином, можна зробити ряд висновків. Свобода об'єднань є одним із принципів міжнародного і європейського трудового права. Вона полягає у можливості створення об'єднань з метою реалізації та захисту своїх соціально-економічних і трудових прав. Свобода об'єднань включає в себе право створювати об'єднання, право вступати в уже створені об'єднання, а також право брати участь у діяльності цих об'єднань. Обмеження цього

права можуть бути передбачені національними законами стосовно працівників збройних сил, поліції та цивільної служби. Обмеження діяльності об'єднань можливе лише у зв'язку

з мотивів національної або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб.

Список використаних джерел

1. Лушникова М. В., Лушников А.М. Социальное партнерство в сфере труда: учеб. Пособие / М. В. Лушникова, А. М. Лушников ; М-во образования и науки РФ, Федерал. Агенство по образованию, Ярославский гос. ун-т им. П. Г. Демидова. – Ярославль, 2008, 426 с.
2. Пронькин В. Н. О свободе ассоциаций / В. Н. Пронькин // Правоведение. – 1993. – № 5. – С. 51–57.
3. Козик А. Л. Международное и национальное трудовое право (проблемы взаимодействия) : монография / А. Л. Козик., К. Л. Томашевский, Е. А. Волк. – Минск, Амалфея, 2012. – 244 с.
4. Краснов С. В. Основні трудові права: міжнародні стандарти і законодавство України : монографія / С. В. Краснов. – О. : Фенікс, 2012. – 178 с.
5. Киселев И. Я. Сравнительное и международное трудовое право : учеб. для вузов / И. Я. Киселев. – М. : Дело, 1999. – 728 с.
6. Стаття 11 «Свобода зібрань та об'єднань» : Корецький та інші проти України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/24530>. – Назва з титул. екрана.
7. Макбрайд Д. Право на свободу об'єдинення по Европейской конвенции прав человека: теория и практика / Джереми Макбрайд // Европейские стандарты в области свободы об'єдиненний : сб. науч. тр. / под ред. Вашкевич А. – Минск : Тесей, 2004. – С. 5–64.
8. Бекашев Д. К. Международное трудовое право (публично-правовые аспекты) / Д. К. Бекашев. – М. : Проспект, 2013. – 280 с.

Надійшла до редколегії 23.07.2013

БУРАК С. В. ПРАВО НА СВОБОДУ ОБ'ЄДИНЕНІЙ В МЕЖДУНАРОДНОМ І ЄВРОПЕЙСКОМ ТРУДОВОМ ПРАВІ

Дана характеристика права человека на свободу об'єдиненний, его элементов, а также путей реализации этого права. Исследовано понятие об'єдиненния, его закрепление в международных и европейских актах. Перечислены основания для ограничения реализации этого права. Сделан вывод, что ограничение реализации этого права на национальном уровне возможно только соответствующим законодательством.

Ключевые слова: трудовое право; европейское трудовое право, права человека; свобода об'єдиненний, защита трудовых прав.

BURAK S. V. THE RIGHT FOR FREEDOM OF ASSOCIATIONS WITHIN INTERNATIONAL AND EUROPEAN LABOR LAW

This article provides characteristics of the human right for freedom of an association its elements and ways if this right realization. The author points out that all international and European acts regulating freedom of associations are divided into two types: regulating freedom of associations in order to implement the whole complex of political and civil rights and regulating freedom of associations for the realization and protection of social and economic and labor rights. The role of the European Court of Human Rights in the protection of freedom of associations is elucidated. The definition of an association and its fixing in the International and European legislation is investigated. The grounds for restricting this right are pointed out. It is concluded that the restriction of this right at the national level is possible only in the relevant laws.

Also, the author concluded that the right of employees for freely form of associations creates a mechanism of negotiating a fair wage, creating appropriate conditions, reconciling the interests of workers and employers.

Keywords: labor law, European labor law, human rights, freedom of association, protection of labor rights.